

DOSSIER DE PREMSA

COLÒNIES INDUSTRIALS

Museu d'Història de Catalunya
1 desembre 2009 - 7 març 2010

SINOPSI DE L'EXPOSICIÓ

Museu d'Història de Catalunya
Exposició Colònies Industrials
1 desembre 2009 – 7 març 2010

Una exposició única sobre el fenomen global de les *Colònies Industrials* de Catalunya

El Museu d'Història de Catalunya presenta l'exposició *Colònies Industrials* sobre el fenomen històric i social de les colònies industrials. La mostra explica de forma didàctica i entretinguda la vida al voltant de la fàbrica i com funcionaven organitzativament i social (els seus horaris i ritmes de treball, la vida social i el lleure dels seus habitants), alhora que mostra com eren arquitectònicament i perquè se situaven geogràficament als llocs on podien explotar els recursos naturals i on es podien construir línies ferroviàries de transport de matèries primeres i mercaderies. Aquest fenomen va lligat a l'aprofitament de l'aigua com a model energètic català, un important precedent en l'ús d'energies alternatives, i que tenia com a rerafons la manca de gran fonts d'energia i matèries primeres. Però l'exposició també mira cap endavant plantejant les alternatives de futur del nostre passat industrial, tot recuperant la memòria històrica (amb especial atenció als testimonis gràfics i orals que els protagonistes o les seves famílies han aportat). L'exposició ha estat comissariada per l'historiador Carles Enrech i el periodista Xavier Martí i presenta un plantejament museogràfic de gran impacte i atractiu visual amb l'ús d'audiovisuals i escenografies que recreen els espais de les colònies.

La mostra es pot visitar al Museu d'Història de Catalunya de l'1 de desembre de 2009 al 7 de març de 2010 i està coorganitzada pels Departaments de Cultura i Mitjans de Comunicació, a través del Museu d'Història de Catalunya, i de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya i el Col·legi de Periodistes de Catalunya.

FITXA TÈCNICA DE L'EXPOSICIÓ

Fitxa de l'exposició	
Exposició >>	<i>Colònies Industrials</i>
Organitzen >>	Museu d'Història de Catalunya Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació Departament de Política Territorial i Obres Públiques Col·legi de Periodistes de Catalunya
Lloc >>	Museu d'Història de Catalunya. Pl. Pau Vila, 3 Barcelona.
Dates >>	De l'1 de desembre de 2009 al 7 de març de 2010.
Horari >>	De dimarts a dissabtes de 10 a 19 h; dimecres de 10 a 20 h; diumenges festius de 10 a 14.30 h; dilluns no festius, tancat.

Museu d'Història
de Catalunya

Col·legi de Periodistes
de Catalunya

EXPOSICIÓ

COLÒNIES INDUSTRIALS

MUNTATGE ESCENOGRÀFIC DE L'EXPOSICIÓ

El Museu d'Història de Catalunya recrea els espais d'una colònia industrial a través d'escenografies i audiovisuals de gran impacte

L'exposició és per la forma ja que evoca espais de la colònia amb escenografies i peces originàries de les colònies industrials

Les escenografies que reconstrueixen la colònia s'integren de manera harmònica en la construcció de tipus fabril que caracteritza la arquitectura de la seu del Museu d'Història de Catalunya

El Museu d'Història de Catalunya pretén endinsar el visitant, a través d'una experiència emotiva i sensorial, en l'ambient fabril de les colònies industrials a través de diferents escenografies i audiovisuals que recreen diferents espais d'una colònia: una fàbrica de finals del segle XIX, un carrer d'una colònia als anys 30 del s. XX, una plaça pública dels anys 60 del segle passat, un dispensari, l'església o el despatx de l'amo, entre altres. Aquests ambients estan reconstruïts a partir d'escenografies teatrals i atrezzo i presidides per simbòliques peces originals de les colònies industrials com un banc dissenyat per Gaudí procedent de la colònia Güell; un teler model Rütli de l'antiga fàbrica Vilumara de l'Hospitalet prestat pel Museu de l'Hospitalet de Llobregat; un carro de bombers del finals del s.XIX cedit pel Museu Nacional de la Tècnica i la Ciència de Catalunya; un fris de cortina de la colònia Cal Bassacs de Gironella propietat del Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa; un rellotge per al control horari dels treballadors procedent del Museu del Ferrocarril de Vilanova i la Geltrú; i un vestit d'època del modernisme de començaments del s.XX cedit pel Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa per il·lustrar l'estatus social dels amos de les colònies; entre d'altres.

**Generalitat
de Catalunya**

EXPOSICIÓ

COLÒNIES INDUSTRIALS

L'escenografia dedicada a la fàbrica de la colònia s'integra harmònicament en la construcció de tipus industrial que caracteritza l'arquitectura de la seu del Museu d'Història de Catalunya, que formava part originàriament dels Magatzems Generals de Comerç, l'únic edifici conservat del vell port de Barcelona que data de 1881.

D'altra banda, per fer més comprensible la informació s'han creat uns mòduls enreixats d'estètica industrial amb l'objectiu d'ampliar els continguts i la informació dels diversos àmbits de l'exposició: les fonts d'energia, la conflictivitat social, històries de vida de gent de colònies i la vida cultural a les colònies.

Un seguit de projeccions audiovisuals serveixen per evocar les diferents situacions de la colònia industrial amb imatges d'època que es coordinen amb les escenografies i la il·luminació dels espais. Així, per exemple, hi ha imatges d'arxiu sobre el desenvolupament de les comunicacions ferroviàries al territori, lligades al desenvolupament industrial de les conques fluvials per proveir-se de les matèries primeres i distribuir els productes elaborats; o les que il·lustren el moment en què s'inicia el torn de matí a la fàbrica i els treballadors ocupen el seu lloc de treball a la nau dels telers o de la vida social al voltant de la plaça de la colònia en un dia de festa. Paral·lelament, també es presenta un audiovisual que recull testimonis orals d'antics treballadors de les colònies.

Més informació:

Web del Museu d'Història de Catalunya: www.mhcat.cat.

Prensa i comunicació del MHC: Jordi Miras Llopart.

Tel. 93 225 47 00.

Mail: mhc.prensa@gencat.cat

ÀMBITS DE L'EXPOSICIÓ

L'exposició s'organitza en els següents àmbits temàtics que museogràficament ens traslladen als diferents espais de la colònia i el seu entorn: el riu, el tren, la fàbrica, el carrer, la plaça i la torre senyorial. A la vegada cadascun d'aquest àmbits evocuen èpoques diferents, des de finals del segle XIX fins als anys 60 del segle XX.

Àmbit 1. Ni pobles ni ciutats: colònies

Les colònies industrials són un fenomen d'abast internacional nascut a Anglaterra durant els primers temps de la Revolució industrial a finals del segle XVIII. La colònia constitueix un autèntic poble amb tots els serveis: habitatges, botiga, escola, casino, església, teatre... destinats als treballadors de la fàbrica. A Catalunya, durant la segona meitat del segle XIX, la dependència de les importacions de carbó i cotó estrangeres i la innovació tecnològica que va comportar la turbina hidràulica van posar en valor de nou els aprofitaments hidràulics, profusament fets servir des d'època preindustrial. La localització industrial en la ruralia va fer necessària la construcció del que s'ha anomenat colònia obrera, en contínua transformació davant els reptes de cada època.

La localització de les colònies a la vora dels rius tenia el seu origen en els problemes energètics que van afectar la indústria catalana, mancada de carbó autòcton, i als menors costos de l'energia hidràulica respecte l'energia del vapor. La concentració en les conques del Ter i del Llobregat, quan hi havia altres rius energèticament més rendibles, estava relacionada amb l'existència de carbó en les capçaleres d'ambdós rius i amb l'arribada del ferrocarril a les mines després de destinar molts esforços.

Amb tot, el fenomen colonial s'escampa també en altres activitats industrials, especialment pel que fa a les colònies agrícoles, però també en les mineres, i en menor intensitat a les metal·lúrgiques i químiques.

Àmbit 2. Els rius més treballadors del món

El principal marc territorial de les colònies catalanes són les conques fluvials del Ter i el Llobregat i els seus afluents, intensament aprofitats i urbanitzats. El geògraf francès Pierre Deffontaines va dir que "cap riu del món, potser, no ha estat objecte d'un aprofitament tan exhaustiu com el de l'indigent Llobregat". Però l'explotació exhaustiva dels escassos i irregulars recursos hidràulics dels rius catalans va necessitar del complement d'altres energies motrius que van variar en el temps, com la màquina de vapor, el motor de gas pobre, l'electricitat de la xarxa general o el motor dièsel.

Museu d'Història
de Catalunya

Col·legi de Periodistes
de Catalunya

EXPOSICIÓ

COLÒNIES INDUSTRIALS

El creixement de les colònies i el seu conjunt urbanístic ha estat una constant des de la seva fundació, adaptant-se en tot moment a la marxa de la fàbrica i la producció, però també a les vicissituds de la naturalesa. Les crescudes del riu, els estiatges, i les inundacions van formar part de la vida quotidiana. Quan el riu creixia sempre hi havia la possibilitat d'una catàstrofe desoladora, com la dels aiguats de l'any 1940 en el Ter o de l'any 1962 al Llobregat. Tanmateix, la mineria també vivia constantment amb la por a la catàstrofe, com la de la mina Consolació a Cercs per una explosió de gas grisú l'any 1975.

Àmbit 3. Camins de ferro, carreteres d'asfalt

El ferrocarril va ser fonamental per al desenvolupament industrial de les conques fluvials. El ferrocarril va permetre el transport de les matèries primeres des de i cap al port i la plaça comercial de Barcelona, i va donar sortida als carbons de les mines de Fígols (Llobregat) i Ogassa (Ter) per a usos industrials i com a combustible de les locomotores dels trens de via estreta escampats per Catalunya. L'arribada de l'era de l'automòbil durant la dècada dels seixanta suposarà el tancament progressiu de les antigues línies fèrries en favor de l'augment del trànsit rodat, automòbils i transport públic, que va exigir la constant millora i ampliació de la carretera amb un gran impacte paisatgístic.

Àmbit 4. Tothom a la feina: la fàbrica

La gran majoria de colònies catalanes han estat vinculades a l'activitat industrial tèxtil, per això la fàbrica és l'espai de producció per excel·lència. Les famílies que residien a la colònia es comprometien a enviar tots els braços disponibles a treballar a la fàbrica. La iniciació laboral es produïa a molt primerenca edat, fins que la legislació social a primers de segle XX va establir l'edat mínima de catorze anys. En els nois passava per l'aprenentatge d'un ofici: teixidor, filador, contramestre, serraller, fuster, etc., mentre que en el cas de les noies s'iniciaven com ajudantes o en la preparació, i generalment abans dels divuit anys ja eren metxeres, filadores o teixidores, finalitzant així les seves possibilitats de promoció laboral.

La fàbrica tèxtil es divideix en tres grans seccions: la filatura el tissatge, i els acabats. Els principals oficis de la fàbrica eren en la preparació de la filatura: bataners, obridora, peons de carda, manuares o manuadores, pentinadores, puja metxes i metxeres; en la filatura: el filador o filadora i els seus ajudants, i les aspiadores; en la preparació del tissatge: rodeteres, ordidores, bitlleres, canilleres, paradors i ajudants; en el tissatge: l'ajudant de contramestre o posapeces, el contramestre, i els teixidors o teixidores. En moltes colònies no hi havia secció d'acabats, però si aquest era el cas, els tintorers i els aprestadors eren els oficis més importants d'aquesta secció.

**Generalitat
de Catalunya**

Museu d'Història
de Catalunya

Col·legi de Periodistes
de Catalunya

EXPOSICIÓ

COLÒNIES INDUSTRIALS

Altres oficis indispensables, els dels tallers: turbinaire, manyà, untador, maquinista, electricista, serraller, fuster, paleta, etc.; i els del personal general: director, encarregats de secció, escrivent, comptable, porter, sereno, xofer, etc.

L'arquitectura de la fàbrica

La majoria de fàbriques de les colònies adopten una solució arquitectònica de la fàbrica de pisos de diverses plantes i amb golfes que no s'utilitzaven com a espai productiu. Les parets exteriors de pedra, pilars interiors de ferro colat, jàsseres de fusta amb tirants de ferro, forjats amb revoltons i un gran nombre de finestres, gairebé sempre emmarcades amb toxtó, que permetien una bona il·luminació de les naus.

Amb aquest tipus de fàbrica d'altura s'aconseguia un bon rendiment energètic, i la turbina i, fins i tot, els motors auxiliars –màquines de vapor– s'instal·laven a la zona central, perquè en ser un edifici d'altura amb un sol eix vertical es podia transmetre la força, mitjançant rodes i embarrats, a totes les màquines de la fàbrica. La fàbrica de pisos també estalvia superfície de coberta i s'adaptava bé als terrenys abruptes de les valls fluvials.

El dispensari

En els primers temps, les colònies van adoptar formes d'ajuda mútua i solidaritat, com eren les germandats o societats de socors, que a canvi d'una mòdica quota garantien assistència mèdica i subsidis per malaltia, invalidesa i mort. A primers de segle XX, el desenvolupament de la legislació laboral i social va fer que les colònies progressivament oferissin dispensari i assistència mèdica regular. Les grans colònies van contractar metges residents, mentre que a les més petites un metge de la rodalia passava consulta un o dos dies a la setmana.

Un oasi de pau social?

Les colònies s'han considerat un oasi de pau social dins l'alta conflictivitat de la indústria catalana, però en els primers temps, a finals de segle XIX, van ser escenari de grans vagues. A l'Alt Llobregat, la fi de la conflictivitat cal fixar-la després de la gran vaga del tèxtil de Manresa i la conca del Llobregat de l'any 1890, que va finalitzar amb acomiadaments massius, llistes negres i més de 600 obrers llençats al pacte de la fam pels fabricants. Al Ter, una gran agitació va recórrer la conca fabril els anys 1891 i 1901, en contra de la generalització de les modernes contínues de filar que, comandades per dones, deixaven sense feina els homes.

La conflictivitat laboral al segle XX

Després dels grans conflictes laborals de finals de segle XIX, les colònies van ser un recer de pau social. La Setmana Tràgica (1909) i la vaga general de 1917 van tenir un escàs ressò. Només el conflictiu any de 1919, enmig d'un període de grans reivindicacions sindicals a Catalunya, que va acabar amb el gran locaut patronal de 1919-1920, va suposar l'esclat d'importants conflictes laborals a una part de les colònies.

**Generalitat
de Catalunya**

Museu d'Història
de Catalunya

Col·legi de Periodistes
de Catalunya

EXPOSICIÓ

COLÒNIES INDUSTRIALS

De nou no va haver-hi grans conflictes socials fins als anys de la II República, amb l'aixecament armat anarquista dels miners de Fígols el mes de gener de 1932, contra les males condicions de vida i treball. L'arribada del franquisme va suposar el retorn a la pau social, que no va ser trencada fins a la democràcia, quan les crisis contínues del tèxtil van portar alguna tímida protesta entre regulacions d'ocupació i tancaments empresarials.

Àmbit 5. Un univers en miniatura: el carrer

La colònia constituïa un autèntic microcosmos social més o menys tancat en si mateix. El control del fabricant, ajudat pel capellà, el mestre d'escola i el director de la fàbrica, abraçava tots els àmbits de socialització de la persona: educació, feina, oci, religiositat i família. L'amo contractava famílies senceres, a les quals ofería un habitatge que podia variar segons l'ofici del cap de família. Els habitatges podien ser pisos, que sovint superaven en superfície els estàndards dels pobles i ciutats, o cases, majorment reservades per als encarregats.

Els llargs blocs de pisos configuraven un dels principals espais públics de la colònia: el carrer dels pisos, on s'acostumaven a situar els diferents serveis –forn de pa i botiga, el cafè, l'escola, la barberia, etc.–, que generalment comunicava amb la fàbrica; només les colònies més grans disposaven de plaça.

La botiga

El forn de pa va ser la primera botiga de les colònies, ja que proporcionava l'aliment bàsic però també una bona colla de productes de primera necessitat, com la sèbola i la pasta. De mica en mica es van omplir d'altres productes bàsics: oli, bacallà, vi, gra per coure i gra cuit, cansalada... i es van convertir en botigues de queviures, on ja s'hi podia trobar carn de porc, i pollastre els dissabtes. Amb el temps es van omplir d'altres productes, espardenyes, roba, galetes, xocolata, i fins i tot joguines. Els habitants de la colònia completaven la seva dieta amb els productes procedents dels horts de la colònia –verdures, hortalisses i patates–, la pesca al riu i carn de caça.

En algunes colònies, la botiga era propietat de l'empresa i en la majoria de particulars que s'hi instal·laven protegits per l'amo que no els feia pagar lloguer pel local que ocupaven i pel servei que donaven. Durant els anys del franquisme es van crear els econòmats d'empresa, que van tenir una vida curta.

Els habitatges obrers

Tot i que la tipologia arquitectònica més comuna dels habitatges de les colònies és el bloc de pisos de dos o tres plantes, amb galeries exteriors on s'instal·lava el wàter i el safareig, també hi ha exemples de colònies amb habitatges unifamiliars adossats i un petit jardí o hort exterior. Tots tenien un lloguer baix i disposaven de cuina, menjador i dues o tres habitacions, una sempre interior, distribuïdes entre 50 i 80 m².

**Generalitat
de Catalunya**

Museu d'Història
de Catalunya

Col·legi de Periodistes
de Catalunya

EXPOSICIÓ

COLÒNIES INDUSTRIALS

Els encarregats, majordoms i personal de rang superior vivien en habitatges més grans i de vegades concentrats en un carrer específic i més assolellat.

L'escola i la guarderia

L'escola, juntament amb l'habitatge i la botiga, era el servei més preuat de les colònies, tant per als treballadors que veien una oportunitat per als seus fills i filles com per als industrials que encarregaven als mestres l'educació dels seus futurs treballadors. Les escoles de les colònies, com les dels pobles i ciutats, separaven en aules diferents els nens i les nenes que aprenien matèries comunes però també específiques: els nens més matemàtiques, i les nenes labors i religió.

A les colònies més grans es van crear les escoles i residències per a noies treballadores, on es formaven per ser bones esposes i mares, excel·lents treballadores a la fàbrica i a casa. Quan es convertien en mares podien gaudir d'un servei molt important, el de la guarderia, que els permetia continuar treballant a la fàbrica.

Gent de tot arreu

En els primers temps, els habitants de les colònies provenien de la ruralia propera, però també de comarques agrícoles en crisi del camp de Tarragona, del camp lleidatà, de la franja de Ponent, i fins i tot de la zona fronterera d'Aragó i València, als quals s'hi van afegir els de Múrcia i Almeria a les dècades de 1950 i 1960. Cada colònia va crear la seva xarxa de reclutament que va donar feina a parents, veïns, amics d'indrets concrets de la geografia espanyola, en especial del sud d'Espanya, però també de Lleó i Galícia, que no s'aturà fins a l'arribada de la crisi de l'any 1973.

Feudalisme industrial i utopisme social

El tancament de les colònies va forjar una imatge plena de tòpics, no sense justificació, que va tenir el seu origen en la premsa republicana i obrerista, que en un dels primers reportatges periodístics fets a Espanya, signat per Morote l'any 1890, va qualificar de feudalisme industrial les dures condicions de vida i treball, una imatge que va ser contestada des de l'utopisme social conservador per Prat de la Riba amb la seva obra *Ley Jurídica de la Industria* (1898), que defensava les bondats del sistema de colònia industrial perquè solucionava la qüestió social: allunyava l'obrer del perill revolucionari de les ciutats i li transmetia els valors d'ordre social i amor per la família de la pagesia tradicional.

Generalitat
de Catalunya

Museu d'Història
de Catalunya

Col·legi de Periodistes
de Catalunya

EXPOSICIÓ

COLÒNIES INDUSTRIALS

Àmbit 6. La plaça. Espai de lleure

El desenvolupament d'un conjunt de serveis per als habitants de la colònia era tant una necessitat davant la distància al poble com una forma de patronatge empresarial, el paternalisme social, que volia mantenir l'harmonia a la colònia amb diferents institucions, com cooperatives, germandats, mútues, escoles, residència per noies, ateneus, corals, colles sardanistes, esbarts, equips de diversos esports, grups teatrals i activitats pastorals.

Els espais de lleure, com el casino o l'ateneu, amb cafè i sala per fer teatre o cinema, es localitzaven al bell mig de places públiques, jardins i passeigs arbrats, que generalment es trobaven presidits pels dos edificis emblemàtics de la colònia, la torre de l'amo i l'església. Altres escenaris del lleure a la colònia eren el camp d'esports, la font, la ribera del riu, els horts i els galliners.

Esglésies com a catedrals

Les esglésies, generalment construïdes en estil historicista, neogòtic o neoromànic, són un dels grans valors artístics i patrimonials de les colònies. L'església s'acostumava a aixecar en un punt ben visible del recinte ja que constituïa un dels espais centrals de la vida quotidiana. El diumenge era obligada l'assistència a la missa del matí per ser ben vist socialment, abans de ballar sardanes o fer el vermut. Els oficis religiosos solemnes sovintejaven al llarg del calendari festiu anual.

Àmbit 7. Els amos: els senyors de la torre

Substituir per una explicació sobre l'origen de les nissagues industrials i del paper l'amo en la sostenibilitat del sistema. També sobre aspectes de la vida a l'entorn de la família i la seva presència a la colònia durant l'estiu....

La majoria d'amos de colònies tèxtils provenien de nissagues de les comarques de la muntanya...

Empresaris, prohoms i polítics

Inicialment l'estructura empresarial de la colònia responia al model d'empresa familiar. Aquest és el cas dels Pons, Borràs, Burés, Carné, Gomis i Vidal de Manresa, dels Prat i Viladomiu de Sallent, dels Comellas o Rosal de Berga, Compte de Cardona, dels Noguera de Prats de Lluçanès, dels Almeda i Rifà de Manlleu, dels Estabanell de Roda de Ter, dels Espona de Torelló o dels Pericas de Vic. El següent pas va ser la creació de societats anònimes i la diversificació de les inversions en una xarxa industrial molt integrada en el territori per la seva complementarietat, que els va donar una important projecció social en l'àmbit català.

**Generalitat
de Catalunya**

Des de les majestuoses talaies que eren les torres dels amos, els empresaris de les colònies tenien una gran influència en la societat civil de la comarca, on eren prohoms i mecenes reconeguts, però també autèntics cacics electorals que tenien fortes aspiracions posades en l'alcaldia de Barcelona, la diputació provincial o les Corts. Van destacar per la seva activitat pública, en l'àmbit del catalanisme polític, Güell, Sedó, Rusiñol, Bosch i Alsina, Monegal; i en les corporacions econòmiques, Puig i Llagostera, Calvet i Espona. En alguns casos el reconeixement social va culminar amb la concessió pel rei Alfons XIII d'un títol nobiliari, com els donats el 1908, a Eusebi Güell, el de Comte de Güell, i a José de Olano, propietari de les mines de Cercs i la fàbrica de ciment, el de Comte de Fígols.

Àmbit 8. Els projectes de futur

El sotrac que la crisi del petroli de l'any 1973 va representar sobre l'economia catalana va afectar especialment els sectors industrials més tradicionals, com el tèxtil, la mineria i la construcció, que constituïen el gruix de les activitats de les colònies. Els tancaments empresarials van comportar una crisi d'identitat per la davallada econòmica i demogràfica que va significar la pèrdua de milers de llocs de treball.

En l'actualitat, tant la societat civil com l'administració pública són conscients de la necessitat de conservació del patrimoni de les colònies, que s'han convertit en nuclis receptors de turisme industrial i cultural. Més enllà de la protecció del patrimoni, les colònies tenen plantejades situacions diverses, en part preocupants, com la integració amb els pobles, la millora dels serveis i equipaments, l'accessibilitat i el transport públic, la reutilització dels vells espais industrials, la conservació natural de la vall fluvial com atractiu turístic i la promoció econòmica i turística sostenible.

La revalorització del patrimoni i la planificació

La posada en valor del patrimoni impulsada des de la xarxa de museus de la Ciència i la Tècnica amb experiències exitoses, com la del Museu de les Mines de Cercs, el Museu de la Colònia Vidal, o el Museu Industrial del Ter, expliquen l'existència d'un sentiment identitari i d'orgull entre la població de les colònies i els antics treballadors, que ha creat la necessitat de protegir el patrimoni i ordenar els nous usos urbanístics per part de l'administració pública. En l'actualitat, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques té en fase d'elaboració el Pla Director Urbanístic del Ter i és vigent el Pla Director de les Colònies del Llobregat, aprovat l'any 2007.

Més informació:

Web del Museu d'Història de Catalunya: www.mhcat.cat.

Prensa i comunicació del MHC: Jordi Miras Llopart.

Tel. 93 225 47 00.

Mail: mhc.prensa@gencat.cat